

РЕЦЕНЗИЯ

От: *Доцент, д-р Евгени Райков Райков*
Университет за национално и световно стопанство, катедра
„Финанси“;

Научна специалност

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност 05.02.05. „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №3062/10.11.2023 г. на Зам.Ректора по НИД и МС на УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Мехмед Лятиф Расим*

Тема на дисертационния труд: *Ролята на преките чуждестранни инвестиции за ускоряване на икономическото развитие на България*

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Финанси“ на Финансово-счетоводен факултет на УНСС по научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“. Обучението е осъществено в свободна форма през периода 06.2020-10.2023 г.

- От представената биографична справка се вижда, че кандидатът за придобиване на ОНС „доктор“ е активна личност през последните 10-тина години в най-малко две посоки – преминаване през разностранни образователни степени и придобиване на знания по право, икономика, администрация, институционално управление, финанси, и същевременно натрупване на опит в множество сфери на обществения живот и свързаните с това публични институции – парламент, министерства, общини и др. Профилът е повече политически и социален, отколкото типично финансов и професионален.

- Кандидатът не е заемал конкретни академични длъжности до момента, но е имал възможност да се обучава в различни академични институции.
- Индивидуалният план е изпълнен в срок и без съществени отклонения съгласно одобрената програма за обучение.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензия дисертационен труд е с общ обем 224 страници, от които 188 страници изложение по същество. В структурно отношение се състои от 3 отделни глави в логична последователност и съизмерими по обем, съсредоточени изцяло върху финансовите аспекти на чуждестранните инвестиции и въздействието им върху икономическата система и формулирането на структурен модел за изследване на това въздействие.

Темата не е нова за нашата теория и практика. Актуалността ѝ се продиктува от слабата инвестиционна активност в страната ни през последното десетилетие, съответно причините и възможностите тази тенденция да бъде трайно променена. Формулираната теза е достатъчно амбициозна с оглед на търсенето на по-голяма степен на идентификация на общовалидните постановки за въздействието на преките чуждестранни инвестиции върху благосъстоянието на хората и икономическото развитие и определянето на разнопосочната им роля в дългосрочен времеви хоризонт. Въпреки популярния характер на темата за чуждестранните инвестиции, авторът на дисертационния труд е успял да постигне висока степен на съдържателност на изложението по отношение на финансовите аспекти и разнопосочната им роля върху икономиката като цяло.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

- 1) Актуална тема в перспектива и значителна по обем работа, предоставяща и нови аспекти в областта на предложената тема.

- 2) Логическа последователност на изложението, подходяща структура и значителен по своя обхват списък от актуални и адекватни литературни източници – около 176 бр. , включително около 2/3 от български автори.
- 3) Теоретичният преглед, макар и понякога твърде концептуален, е достатъчно задълбочен и разнообразен.
- 4) Съставеният модел като комбинация от иконометрична методология и общо икономически анализ на въздействията, политиките и процесите, макар и труден за формулиране, до голяма степен достига до полезна конкретизация относно специфичната теза на изследването.
- 5) Изложението демонстрира и добро ниво на аналитичност и критично отношение към многобройните поставени въпроси.
- 6) Като цяло е постигната висока степен на детайлизация, противопоставяне на мнения и изразяване на собствено мнение, както и финансов облик на изложението, тоест максимално избягване на характерните за такива теми журналистически, социални, хуманитарни, политически и други тип твърде общи коментари и заключения, избягване и на мултидисциплинарността, която би попречила на практическия ефект от дисертационния труд за докторанта и икономическата общност и не би било в резонанс със спецификата и занаята на финансовата материя и нашата специалност.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

- Приносите на изследването, представени в дисертационния труд са коректни, но недостатъчно добре обобщени и конкретизирани, за да се избегне ефектът на заместването на свършената работа и усилия с реално постигнатите резултати. Затова си позволявам да посоча следните основни научни и научно-приложни приноси:
 - 1) Установени са подробно и всеобхватно преките и косвени ефекти от осъществяването на чуждестранни инвестиции върху икономиката на приемащите държави, вкл. Република България.

- 2) Представена е и „тъмната“ страна на ПЧИ и отражението им върху реалната икономика – това е основното постижение на този труд и то кореспондира с поставената теза, отразяваща доброто взаимодействие между научен ръководител и докторант по отношение на концептуалността на представеното изследване.
- 3) Изграден е модел за търсене на конкретиката на въздействие между ПЧИ и основните икономически променливи, който е подкрепен методологично с достатъчно задълбочен финансов анализ, вкл. и статистическа методология.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

- По отношение на публикациите, представената от кандидата справка не е съвсем коректна, а придружаващите материали не отразяват оригиналите на включените в списъка статии и издания. Това наложи допълнителни усилия от страна на научното жури, за да се удостовери правилно постигането на минималните национални критерии. От представените публикации, двете в група Г, раздел индексирани в световни бази данни, не могат да се отчетат на този етап – това са статии, които все още не са публикувани и не е възможно към момента да се удостовери тяхната автентичност или принадлежност към определена реферирана база от данни – за тях единствено може да се каже, че представляват съществени части от дисертационния труд и че фактически са били представени чрез участие в конференции, в следствие на които предстои да бъдат публикувани на по-късен етап, но това не е удостоверено по адекватен начин. По отношение на останалата част от справката в група Г, за мен приемливи са три публикации (всяка от тях носеща по минимум 10 точки в справката за изпълнение на минималните изисквания, а една излиза и в базата данни REPEC и в Google scholar, тоест може да се счита с тежест 30 точки), а именно:
 - 1) Расим, М., Анализ на икономиката на България, Сборник доклади от 7-мата научна конференция на младите учени „Икономически предизвикателства: криза, възстановяване и устойчивост“, Издателски комплекс – УНСС, 2021 г.
 - 2) Расим, М., Нов стрес тест за еврото?, Сборник доклади от 6-тата научна конференция на младите учени „Икономически

предизвикателства: криза, шокове, преструктуриране, политики“- УНСС, катедра „Икономикс“, 2020 г.

- 3) Расим, М., Влияние на дигитализацията върху обществените взаимоотношения, сборник с доклади от 4-тата национална научна конференция „Правото и бизнесът в съвременното общество“, 2021 г. , ISSN 2603-5073.

За останалите публикации не съм в състояние да потвърдя тяхната оригиналност или да намеря публикационните материали към момента на изготвяне на рецензията. Като цяло допустимите публикации имат отношение към тематичното направление на дисертационния труд и неговото съдържание. Основните публикации, които все още не са публикувани официално, но са представени на проведени конференции, са изцяло по темата на дисертационния труд.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът отразява в събран вид съдържанието и постиженията на дисертационния труд, липсва справка с публикациите, която е достъпна в общата документация.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

- 1) Претенциите са цялостна концепция за привличането на нови чуждестранни инвестиции в България не са основателни. Основното постижение на разработката е критичния аналитичен поглед върху въздействието на чуждестранните инвестиции към БВП, но визията за привличане и обясненията за липсата на такава инвестиционна активност в последните 10-15 години, не са достатъчно добре представени и обосновани. Не смятам и че това е нужно с оглед на тезата и целите на дисертационния труд, както и специалността, в която защитава докторантът.
- 2) Моделът за оценка на ефектите от ПЧИ и влиянието им върху икономическата среда изследва предимно преките връзки между избраните начални и крайни променливи, които не гарантират силата на един алтернативен структурен модел, опитващ се да разкрие сложната природа на разнообразните въздействия и мултипликационни ефекти в резултат на изследваните икономически процеси.

Във връзка с критичните бележки, бих поставил един кратък въпрос при публичната защита към кандидата за придобиване на ОНС „доктор“: Какъв ще бъде нетният ефект в еластичност инвестиции-БВП, който би могъл практически да се постигне в страната ни в случай на реализирането на такива инвестиции в близко бъдеще и имайки предвид заключенията от Вашия анализ? Според Вас може ли ефектът от ПЧИ да се счита по-скоро за локален и регионален, отколкото за национален по отношение на развитието на икономиката, по-точно дали този тип инвестиции не предизвикат повече позитиви на местно, отколкото на общонационално ниво?

8. Заключение

Изразявам становище „ЗА“ присъждането на ОНС „доктор“.

04.12.2023 г. / София

Подпис:

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

REVIEW

By: Associate Professor, Dr. Evgeni Raykov Raykov University of National and World Economy, Department of Finance; Scientific specialty Subject: dissertation work for acquiring of the educational and scientific degree "doctor" in a scientific specialty 05.02.05. "Finance, money circulation, credit and insurance" in UNSS

This review is prepared based on engagement in a scientific committee for public defense of a dissertation according to Order No. 3062/10.11.2023 of the Vice-Rector for NID and MC of UNSS.

Author of the dissertation: Mehmed Lyatif Rasim

Dissertation topic: The role of foreign direct investment in accelerating the economic development of Bulgaria

1. Information about the dissertation student

The dissertation student was trained in a doctoral program at the Finance Department of the UNSS Faculty of Finance and Accounting, majoring in "Finance, Money Circulation, Credit and Insurance".

- From the presented biographical reference, it can be seen that the candidate for obtaining PH.D. has been an active person for the last 10 years in at least two directions - passing through various educational degrees and acquiring knowledge in law, economics, administration, institutional management, finance, and at the same time gaining experience in many spheres of public life and related public institutions - parliament, ministries, municipalities, etc. The profile is more political and social than typically financial and professional.

The candidate has not held specific academic positions to date, but has had the opportunity to study at various academic institutions.

The individual plan was completed on time and without significant deviations according to the approved training program.

2. General characteristics of the presented dissertation work

The dissertation submitted for review has a total volume of 224 pages, of which 188 pages are substantive. Structurally, it consists of 3 separate

chapters in a logical sequence and commensurate in volume, focusing entirely on the financial aspects of foreign investments and their impact on the economic system and the formulation of a structural model to study this impact.

The topic is not new to our theory and practice. Its relevance is dictated by the weak investment activity in our country in the last decade, respectively, the reasons and possibilities for this trend to be permanently changed. The formulated thesis is sufficiently ambitious in view of the search for a greater degree of identification of the generally valid statements about the impact of foreign direct investments on people's well-being and economic development and the determination of their multidirectional role in a long-term time horizon.

Despite the popular nature of the subject of foreign investments, the author of the dissertation has managed to achieve a high degree of content of the exposition regarding financial aspects and their multidirectional role on the economy as a whole.

Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

- 1) Up-to-date topic in perspective and significant in volume of work, providing also new aspects in the field of the proposed topic.
- 2) Logical sequence of the exposition, appropriate structure and significant in scope list of current and adequate literary sources - about 176 items. , including about 2/3 from Bulgarian authors.
- 3) The theoretical overview, although sometimes too conceptual, is sufficiently thorough and varied.
- 4) The compiled model as a combination of econometric methodology and general economic analysis of impacts, policies and processes, although difficult to formulate, largely achieves a useful specification regarding the specific research thesis.
- 5) The presentation also demonstrates a good level of analytical and critical attitude to the numerous questions posed.
- 6) In general, a high degree of detailing, opposition of opinions and expression of one's own opinion was achieved, as well as a financial appearance of the exhibition, that is, maximum avoidance of journalistic, social, humanitarian, political and other types of overly general comments and conclusions typical of such topics , avoiding also multidisciplinary, which would hinder the practical

effect of the dissertation work for the doctoral student and the economic community and would not be in resonance with the specificity and craft of financial matter and our specialty.

4. Evaluation of scientific and scientific-applied contributions • The research contributions presented in the dissertation work are correct, but insufficiently well summarized and specified, in order to avoid the effect of replacing the work done and efforts with the results actually achieved. Therefore, I allow myself to point out the following main scientific and scientific-applied contributions:

1) The direct and indirect effects of the implementation of foreign investments on the economy of the host countries have been established in detail and comprehensively, incl. Republic of Bulgaria.

2) The "dark" side of FDI and its impact on the real economy is also presented - this is the main achievement of this work and it corresponds to the stated thesis, reflecting the good interaction between the supervisor and the doctoral student regarding the conceptuality of the research presented.

3) A model was built to search for the specifics of the impact between FDI and the main economic variables, which is methodologically supported by a sufficiently deep financial analysis, incl. and statistical methodology.

• Regarding the publications, the reference submitted by the applicant is not entirely correct, and the accompanying materials do not reflect the originals of the articles and publications included in the list. This necessitated additional efforts on the part of the scientific jury to properly certify the achievement of the minimum national criteria. Of the presented publications, the two in group D, section indexed in global databases, cannot be counted at this stage - these are articles that have not yet been published and it is not possible to verify their authenticity or belonging to a certain referenced database - it can only be said that they represent essential parts of the dissertation work and that they were actually presented through participation in conferences, as a result of which they are to be published at a later stage, but this has not been adequately certified. Regarding the rest of the group D reference, three publications are acceptable to me (each carrying a minimum of 10 points in the reference to meet the minimum requirements, and one appearing in both the REPEC

database and Google scholar, that is, it can be considered with a weight of 30 points), namely:

- 1) Rasim, M., Analysis of the economy of Bulgaria, Collection of reports from the 7th scientific conference of young scientists "Economic challenges: crisis, recovery and sustainability", Publishing complex - UNSS, 2021.
- 2) Rasim, M., A new stress test for the euro?, Proceedings of the 6th Scientific Conference of Young Scientists "Economic Challenges: Crisis, Shocks, Restructuring, Policies"-UNSS, Department of Economics, 2020
- 3) Rasim, M., Impact of Digitalization on Public Relations, Proceedings of the 4th National Scientific Conference "Law and Business in Modern Society", 2021, ISSN 2603-5073.

For the remaining publications, I am unable to confirm their originality or locate the publication materials at the time of writing the review. In general, the eligible publications are related to the thematic direction of the dissertation work and its content. The main publications, which have not yet been officially published, but have been presented at held conferences, are entirely on the topic of the dissertation work.

6. Evaluation of the auto reference

The abstract reflects in a collected form the content and achievements of the dissertation work, the reference to the publications, which is available in the general documentation, is missing.

7. Criticisms, recommendations and questions

1) The claims of a comprehensive concept for attracting new foreign investments in Bulgaria are not well founded. The main achievement of the development is the critical analytical view on the impact of foreign investments to the GDP, but the vision of attraction and the explanations for the lack of such investment activity in the last 10-15 years are not sufficiently well presented and substantiated. I do not think that this is necessary in view of the thesis and the goals of the dissertation work, as well as the specialty in which the doctoral student defends.

2) The model for evaluating the effects of FDI and its impact on the economic environment mainly examines the direct relationships between the selected initial and final variables, which do not guarantee the strength of an alternative structural model trying to reveal the complex nature of the various impacts and multiplier effects resulting of the studied economic processes.

In connection with the critical remarks, I would ask a short question during the public defense to the candidate for the acquisition of the Doctoral Degree: What will be the net effect in the investment-GDP elasticity that could practically be achieved in our country in case of realization of such investments in the near future and bearing in mind the conclusions of your analysis? In your opinion, can the effect of FDI be considered local and regional rather than national in terms of the development of the economy, more precisely, does this type of investment not cause more positives at the local than at the national level?

8. Conclusion

I express an opinion "POSITIVE" for the awarding of the candidate with academic degree "Doctor".

04.12.2023 / Sofia Signature: